

Walt Disney sågades med fotknölnarna efter sin död. Men med tiden har det blivit möjligt att se honom för vad han var, den amerikanska drömmen personifierad. Folke Schimanski har läst Watts biografi.

En proletär i Hollywood

Walt Disney är en historisk person. 1968, två år efter hans död, utkom *The Disney Version* av Richard Schickel, skriven i tidens anda. Det betydde intet gott för minnet av denne man, som en gång höjdes till skyarna av Eisenstein, president Eisenhower och Dale Carnegie. Eisenstein såg i Disney en av historiens största filmkreatörer, Eisenhower en stor patriot och Dale Carnegie ett förkroppsligande av det framgångsrecept, som framgångsrikt spreds över världen. Schickel gjorde allt för att riva ner Disney från denna piedestal. För honom representerade han allt det sämsta som USA var känt för: Naiv självgodhet, chauvinism, kommersialism, nybyggarnostalgi och annat vedervärdigt. Men i den senaste biografien av Steven Watts blir bilden mera balanserad: Här möter vi vare sig en förhållig Disney eller en debunkad.

En amerikansk springpojksmelodram

Walt Disneys levnadsbana uppfyller alla kriterier för en amerikansk springpojksmelodram. Han föddes 1901 i en arbetarfamilj i Mellanvästern. Om hans barndom finns inte mycket skojigt att berätta. Han skämdes för sina skolkamrater för att han var tvungen att bidra till familjens försörjning med morgontidningstidningsutbärning och hade inte råd att betala inträdet till Fairmontdjurparken i närheten. Hans far, som höll hårt i portmonnän, var en humorfri man, en märklig blandning av predikant och socialist, i vart fall en puritan. Mycket av sonens lekfulla kreativitet kan ses som en kompensation för barndomens glädjetorka: Jag hade aldrig riktigt någon tid att leka.

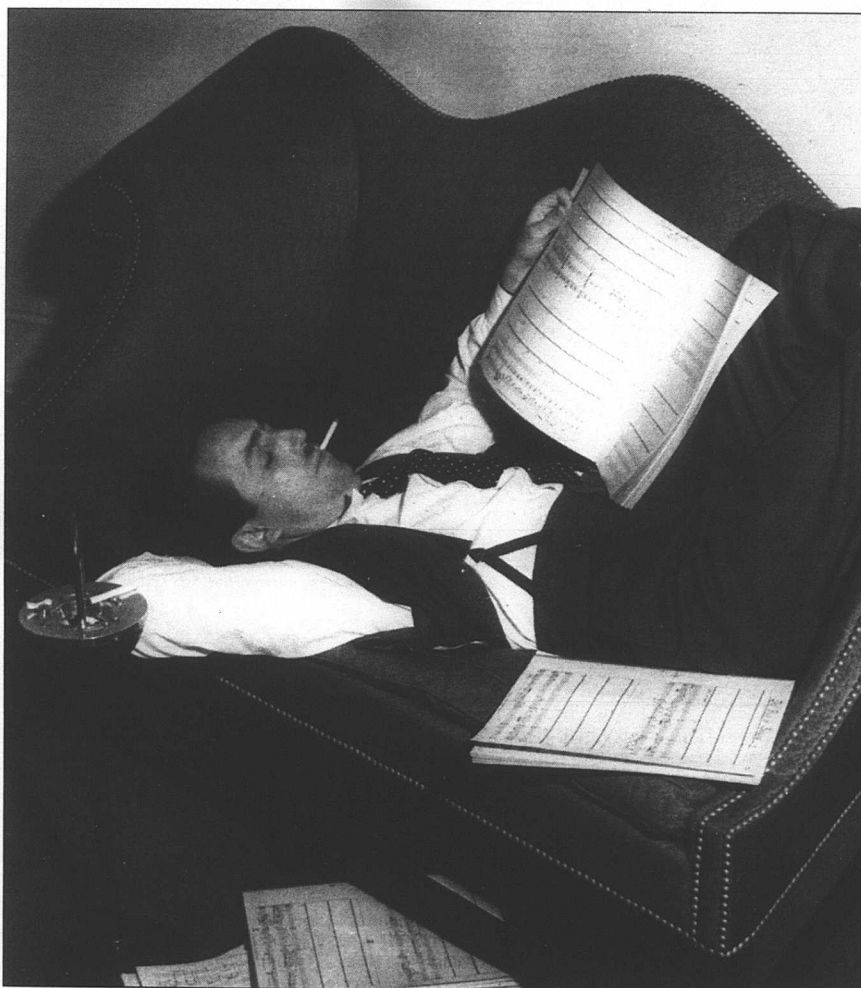
Walt hade förmågan att sälja sig själv. Det berättas att när han sett en platsannons från postverket med åldersstreck, sminkade han sig så han såg äldre ut. Han fick jobbet. Ett tag gjorde han reklamfilmer i Kansas City.

Redan 1923 var det dags för Hollywood, dit Walt drog med sin bror Roy för att starta Disney Bros. Studio. Fem år senare såg hans första stora födkrok, Mickey Mouse, dagens ljus. Han var en egensin ig man och vägrade att låta sig köpas upp av något av de stora filmbolagen. Istället expanderade hans studio så att den till slut hade över 6 000 anställda. Hans ledarstil var informell (Kalla mig Walt!). Men han var snål med att ge kredit åt andra, detta trots att andra gjorde högkreativa insatser – så kan Jack Hannahs och Carl Barks' uppfinningsrika *stories* sägas ha varit företagets hjärta. Det är ett under att Walt fann så begåvade medarbetare, ingen hade känslan av att arbeta för sig själva utan enbart för Walt Disney. Avhoppet var också talrika.

Rutig skjorta och jeansoverall

Utåt var Disney ingen tyrann utan superdemokrat. Uppväxten hade gjort honom till populist i Huey Longs anda. Han markerade sin proletära image med att på Hollywoods filmstjärneparties uppträda i rutig skjorta och jeansoverall. Han identifierade sig med den vanlige medborgaren gentemot etablissemang, han avskydde petiga byråkrater och högdragna bankmän, ja, alla som satte sig på sina höga hästar.

Den folkliga attityden ledde honom åt rätt håll. Under mellankrigsdecennerna föddes den amerikanska masskultur, som överbryggade gapet mellan den pedagogiskt viktoriaiska och den plumpet plebejska

Arbetargrabben på miljonärsoffan. Walter E. Disney tar igen sig under produktionen av *Fantasia* i slutet av 30-talet. Som så ofta lät Walt miljonerna rulla utan hänsyn till företagets väl. *Fantasia* blev en teknisk och i många stycken också artistisk triumf – men var ännu tio år efter premiären en förlustaffär.

kulturen. Disneys teknade filmer fångade den klassutjämmande tidsandans ton, precis som Norman Rockwells gulliga vardagsbilder i *Saturday Evening Post*. Depressionen vållade inget avbräck. Enligt Watts var Disneys teknade figurer rätt medicin i rätt tid.

De tre små grisarna devis, att man inte ska frukta annat än fruktan själv (*Who's afraid of the Big Bad Wolf?*). Musse Pigg hittade utvägar och tog livet med en klacksparck. De åren var Walt Disney demokrat. Och hans filmer sågs av många trots krisen, eller snarare på grund av den. Det problematiska 30-talet var studios guldår, och anläggningen växte oavbrutet.

Redan då började geschäftet med barnprylar, som anknyt till de teknade idolerna. Musse Piggs skepnad

pryde tvålar, godis, spelkort, hårborstar, köksporslin och väckarklockor. 1937 fanns drygt 400 varor med Disneys varumärke på den amerikanska marknaden. När *Snövit* lanserades 1938, åtföljdes den genast av en prylkampanj, som många USA-filmer idag.

Med åren blev Walt Disney republikan. Vändpunkten inträffade i maj 1941, då hans godtyckliga Kallamig-Walt-politik ledde till att en stor del av studios folk gick i strejk. Lönerna sattes lite hur som haver, misshagliga fick genast kicken och ett gunstlingsvälde hade uppstått. Strejken var också en naturlig följd av att fackföreningarna börjat få inflytande i Hollywood under slutet av 30-talet. Disney, en *selfmade man*, hade intet till övers för fackföreningar. Han såg dem som utvecklingshämmande skyddsbyråkratier för

biografi

Steven Watts
*The Magic Kingdom: Walt Disney
and the American Way of Life*
Houghton Mifflin, 1997